

perennitati Orationis. Nam si cito nimis in una Ecclesia repositione Sacramenti cessaret Oratio, in alia vero longe tardius expositione inciperet: fieret contra institutum, quod exigit, ut per integrum anni circulum, ne ad minimum quidem temporis spatium debeat intermitteri. Quamvis vero Romae ita sit omnino servandum et ubi alibi idem fiat, lex non urgeat, ipsa tamen instituti ratio jure quodam suo postulat, ut si alicubi more romano in usu sit Oratio quadraginta horarum, non in una alterave Ecclesia tantum, disjunctis intervallo temporibus, sed in quamplurimis per turnum distinctis, ad integrum anni spatium complendum, eadem regula obtineat, ne ulla sit hora in ea Civitate vel loco, in qua SSimum Sacramentum publice et patienter non sit expositum. Atque eadem ratio est, ob quam lex dirigitur ad omnes omnino Ecclesias, vel hae sint Basilicae, Collegiatae vel quibuscumque auctae privilegiis. Nam si hae exemptae a legis praescripto censerentur, facile evenire posset, ut saltem ad breve tempus Oratio, quae perennis esse debet, interruptione cessaret. Ut supra vidimus ad §. XII. num. 1. S. Carolus Borromeus, ne Oratio intercipi contingeret, jussit: „comincisi l'orazione nella Chiesa seguente un' ora prima che finisca nella precedente“, quamvis juxta illius Ecclesiae morem oratio: „duri in ciascun luogo il tempo preciso solo delle quarant' ore, e non più oltre.“

§. XXX.

»Terminata la Messa della repositione, il Celebrante prenderà il »Piviale (osservando il rito rispettivamente sopra descritto dopo la Messa »dell' esposizione), e genufletterà con »i Ministri avanti il Santissimo Sacramento nel mezzo sull' infimo grado »dell' Altare. Immediatamente i Can-

»tori principieranno le litanie, e si »continuerà sino al V. *Domine exaudi »orationem meam* inclusive. Dopo al- »zatosi il Celebrante con i Ministri, »ponerà ivi nel mezzo l'incenso senza »benedizione, e genuflesso incenserà »tre volte il SSmo. Sacramento, e »prenderà il velo umerale. Falta l'incensazione, il Diacono, con le dovute riverenze leverà il Sacramento »dal Trono, ed immediatamente stando »in piedi lo consegnerà al Celebrante »genuflesso, genuflettendo anche esso »Diacono subito, che averà consegnato »il Sacramento; praticandosi poi rispettivamente ciò, che nell' esposizione »si è detto circa le ceremonie, e rito »della Processione etc.«

1. Dum ad illustrandam hanc sanctionem accedo, operae pretium esse arbitror ritus et caeremonias exponere, quas communiter Auctores liturgici tradunt omnino servandas in solemnibus Missa ad Aram, in qua expositum est Sacramentum, celebranda. Ea omittam, quae cuicumque Missae solemnibus communia sunt, persequar tantummodo ea, quae peculiariter sunt pro hac Missa. Itaque pro repositione SSimi Sacramenti solemnibus Missa praemitti debet, uti etiam celebrari solet coram exposito in solemnibus Octiduo SSimi Corporis Christi; et licet alias, ut vidimus, a celebrando coram eo abstinendum sit, nihilominus alicubi, nescio an ex privilegio an ex consuetudine, nonnunquam extra praefatos casus solenne Sacrum peragitur.

2. Sed en statim se offert dilucidanda quaestio: *num in hac, quemadmodum in omnibus aliis Missis vel cantatis vel lectis, celebratis coram Sacramento exposito collocanda sit Crux in Altari?* Equidem apponenda non est, ut ibi conspiciatur per integrum spatium, quo durat expositio; controversia limitatur ad tempus Sacrificii. *Rubrica missalis* sine ullo

discrimine jubet *part. 1. tit. 20.*: „quod super Altare collocetur Crux in medio.“ Hac attenda *Rubrica* magnum fuit olim inter liturgicos Scriptores dissidium. Negabant alii Crucem apponendam esse in Altari, dum expositum patet Sacramentum, ea potissimum ratione innixi, quod, ubi adest in throno figuratum, non est, cur simul apponatur ejusdem figura. *Gavantus*, qui *part. 1. tit. 20. litt. v. docet*, „in Altari, in quo asservatur Sacramentum clausum in Tabernaculo, collocandam esse Crucifixi imaginem, si in eo celebranda sit Missa“, agens alibi, scilicet *part. 2. tit. 14. num. 6.* de Missa coram Sacramento exposito ac praecise de genuflexionibus et thurificatione, ait: „Pro Cruce, quae adesse non debet, incensetur Sacramentum.“ In eadem sententia sunt *Bauldryus*, *Bissi* aliorumque plurimi. Contrariam vero tuerentur *Pasqualyus de Sacrific. novae legis quaest. 715. num. 2*, *Hannao tom. 2. de Sacrificio Missae disput. 25. sect. 5. num. 9*, *Oliverius Bonartius de Missae Sacrificio lib. 1. cap. 19. num. 3*, *Caeremoniale Exalceatorum SS. Trinitatis et Ordinis de Mercede*, ac tandem, ut de aliis sileam, novissime horum sententiae accessit *Meratus part. 1. tit. 20. num. 7. et tit. 14. num. 7*, qui a doctrina *Gavanti* recedens, existimat parvam Crucem esse apponendam et hoc conforme esse *Rubricae*, quae, cum indefinite exposulet Crucem in Altari, in quo est celebrandum, nullam exceptionem videtur admittere.

3. Explodunt hi contrariam sententiam, quia figuratum, id est, reale Christi Corpus praesens est sub speciebus Eucharisticis ob oculos fidei et mentis, non vero ob oculos corporis. Sed *Rubrica* praescribit praesentiam figurae, quae sit ob oculos Celebrantis, ut facilius actu sibi revocet in memoriam passionem Christi ejusque

cruentum Sacrificium, quae quidem memoria, attenda infirmitate nostrorum distractionum, magis ex Crucis sensibili aspectu, quam ex ipsa Hostia in nobis excitatur; sicuti fatetur et ipse *Gavantus loc. cit.*, ut firmet regulam, quod apponenda est Crux in Altari, in quo asservatur Sacramentum reconditum in Tabernaculo. Sed facile refelli possent rationes istae, si nostri instituti esset quaestio hanc solida argumentatione discutere et liberum alteram tueri sententiam, quod arbitror non licere, postquam Apostolica Sedes sua interposita auctoritate declaravit variam Ecclesiarum consuetudinem servandam esse, ut mox videbimus.

4. Huic declarationi praelusisse videtur *Paulus Maria Quarti*, qui ad *Rubricas Missalis part. 1. tit. 20. quaest. 10.* censet, Crucem necessariam non esse, quia Sacramentum palam expositum ex se aptum est deservire ad fines, ob quos Crux apponitur. Verum non arbitratur inconveniens, si nihilominus apponatur, quia inconveniens non est, quod, ubi est Persona Principis, sint etiam ejus Insignia et Imago; alias quippe cum, peracta Consecratione, Christus constituatur illico realiter praesens, necesse foret Crucem statim ab Altari remove. Axioma igitur illud: „ubi est figuratum, debet cessare figura“, intelligendum apparet de Sacrificiis veteris legis, quae erant figura Sacrificii, Crucis et Christi Crucifixi, non vero de Imagine Crucis et Crucifixi, qua repraesentatur ipsa realis Crucifixio jam consummata et ponitur ob oculos corporis, quod SSma. Eucharistia minime praestat, unde et usus obtinuit, quod in ipsa Hostia consecrata habeatur nihilominus impressa Imago Crucifixi.

5. Haec autem sententia est, quae ex declaratione *Congregationis Sacro-*

rum Rituum et successiva *Constitutione San. mem. Benedicti XIV.* modo obtinet. Equidem *Sac. Congregatio sub die 14. Maji 1707* in una *Senarum*, proposito Dubio: „An super Altare, in quo SSnum. Sacramentum expositum est, Crux de more collocari debeat?“ non sine magna suffragiorum discrepantia, ut testatur laudatus Pontifex in dicta Constitutione, responderat: „Nunquam omittendam Crucis cum Imagine Crucifixi apposita collocationem“; re tamen maturius discussa in *Acquen. 2. Septembris 1741* quamlibet Ecclesiam in sua consuetudine esse edixit. En verba Decreti: „Etsi Decretum hujus Sacrae Congregationis de anno 1707 praecipiat, quod in Altari, ubi est publice expositum SSnum. Sacramentum tempore Sacrificii, Crux de more collocetur, non est tamen in viridi observantia et Patriarchales Ecclesiae Urbis oppositum servant. Supervacaneum enim adjudicant Imaginis exhibitionem, ubi Prototypus adoratur. Et haec de causa Instructio pro Oratione quadraginta horarum Clementis XI., Benedicti XIII. et Clementis XII. Summorum Pontificum jussu edita sub silentio praeterit: an locanda removendave sit hujusmodi Crux, linquens quemlibet in sua praxi.“ Et haec est sententia, quam commendat, tenet servandamque proponit *Benedictus XIV.* in sua Constitutione *Accepimus*) etc. die 16. Julii 1746*, ubi, variis sententiis expositis ac relato S. R. C. Decreto, concludit: „Quae cum ita se habeant Rituumque interpretes et Scriptores ob ea, quae mox relata sunt, in varias abierint sententias, satis commendari non possunt ea, quae prudenter sapienterque decreta fuerunt a praedicta Sacrorum Rituum Congregatione, nempe, ut quaelibet Ecclesia vel Dioecesis suam retineat

*) Vd.: *Imago Crucifixi super altare.*

consuetudinem, ita ut nihil immutetur in ea Dioecesi, ubi Crux in Altari constitui solet, dum Missa celebratur, etiamsi Sacra Eucharistia publice prostet. Neque nova disciplina excitetur in ea Dioecesi, ubi contraria hujus rei consuetudo jampridem invaluerit.“

6. Quaelibet igitur Ecclesia suam servet praxim. Quod si mos obtineat collocandi Crucem, duo notanda sunt. *Primum*, quod apponenda erit tempore dumtaxat Sacrificii. Hoc expleto, cessat ratio, propter quam apponitur. *Secundum*, quod thurificatione Sacramento, non est incensanda, sed Crucis incensatione omissa, illico est procedendum ad thurificationem Altaris. Ita sancitum est a S. R. C. in *Carthagenen. 19. Novembris 1738*, quae proposito dubio: „An, dum incensatur Altare, in quo est expositum publicae adorationi Venerabile, utrum post illud incensatum, debeat quoque Crux incensari?“ absolute respondit: „Negative.“ Hac super re videri possunt *Cavalerius tom. 4. cap. 7. Decret. 32. num. 3. et cap. 18. Decret. 5. num. 5. ac Tetamus in Append. cap. 3. art. 2. num. 7.*

7. Praemittendum id erat: ad explanandum ea, quae peculiaria sunt Missae coram Sacramento celebratae, modo progredior. *Isthaec Missa, cum sit revera solemniss, non secus ac cum Ministris paratis celebrari debet, quemadmodum jubet Instructio* de omnibus Missis, quae per expositionis triduum cantandae sunt. Hinc Celebrans et Ministri e Sacratio exeuntes, vix e conspectu sunt Sacramenti, etiam priusquam Capellam ingrediantur, in qua est expositum, omnes caput denudare debent et bireta tradere Caeremoniaro aut assistentibus Clericis. Cum vero ad Altare pervenerint in plano Presbyterii ante infimum gradum omnes flectunt utrumque genu et simul caput profunde inclinant, quod solum fit cum primum ad Altare

accedunt et finita Missa, ab eo non reversuri, recedunt; nam in Missae prosecutione, dum accedendum vel recedendum est aut ab uno ad alterum Altaris latus transeundum, dexterum dumtaxat genu flectendum est, ut alias vidimus et communiter notant *Gavantus part. 2. tit. 14. num. 5. ibique Merati* cum aliis pluribus ab eodem laudatis. Id fit, ut facilius et commodius surgant et nimis cunctandum non sit in sacris muneribus ex rubricarum praescripto peragendis. Advertendum praeterea est, quod faciendo genuflexionem unico genu, non debet caput inclinari, ut a multis perperam fieri notat *P. Meratus ibidem*. Sed et aliud insuper animadvertendum, ne Sacri Ministri prope Altare vel accedentes vel recedentes, dum genuflectunt, manum extremitatem ad Altaris oram admoveant; nam id soli Celebranti permittitur, dum manus impeditas non habet.

8. Facta confessione absque ulla genuflexione accedunt ad Altare, ubi deinceps unico genuflectunt et Celebrans dicit: *Oramus te Domine etc.* juxta solitum; mox imponit incensum in thuribulum, non in medio Altaris, sed tantillum conversis humeris ad cornu Evangelii, facie vero ad cornu Epistolae, quod semper servandum est, dum imponitur thus ad Altare, in quo expositum est Venerabile. Diaconus aliquantulum inclinatus ministrabit naviculam, Thuriferario stante vel genuflexo ob Celebrantis commoditatem sustentante thuribulum juxta morem; a Celebrante benedicendum est thus, quia, praeter Sacramentum, adolendum est etiam Altare ac dein ipse Sacerdos. *Caeremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 23. num. 19., Gavantus et Merati loc. cit., Bauldryus part. 2. cap. 9. art. 3. num. 3.* Diaconus autem ob Sacramenti reverentiam abstinere debet ab osculis, dum et na-

viculam et thuribulum porrigit Celebranti. Imposito et benedicto thure, recedente Thuriferario ad locum suum cum debita genuflexione, Celebrans cum Ministris Sacris descendit ad secundum gradum Altaris aliquantulum oblique conversus, ita ut in descensu terga non vertat Sacramento; genuflectit in *suppedaneo* medius inter Sacros Ministros ibi pariter genuflexos; thuribulum accipit a Diacono sine osculis statimque, praemissa cum Ministris profunda inclinatione, incensat Sacramentum triplici ductu, motu gravi, interposita brevissima morula unum inter alterum ductum, et eo tempore Ministri Sacri aliquantulum elevant posteriorem partem Planetae, interim omnibus circumstantibus manentibus genuflexis.

9. Fatetur *Meratus* praxim Basilicarum Urbis, quae omnium Ecclesiarum Mater est et Magistra, eam esse, quam supra posuimus, videlicet, quod in *suppedaneo* genuflexus Sacramentum incensat, atque ita faciendum esse communiter Auctores Liturgici docent, quos inter *Gavantus*, qui ait: „Incensatur Sacramentum a Celebrante *super altiorem Altaris gradum*“; nihilominus subdit, praefatum ritum contrarium videri *Caeremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 26*, unde notat aliquos in ea versari sententia, quod Celebrans debeat in infimum gradum descendere ibique thure adolere Sacramentum. Hi tamen casus omnino diversos mire confundunt. *Caeremoniale loc. cit.* agit de thurificatione Sacramenti in solemnitate SSmi. Corporis Christi *post Processionem*, et tunc bene est, quod Celebrans, qui unice incensare debet Sacramentum, illud e loco incenset, in quo genuflexus jam reperitur. At diversa ratio est quoad Missam, in qua Celebrans loco moveri debet, ut Sacramentum genuflexus incenset, quo incensato,

procedendum est ad thurificationem Altaris. Consultus super hac quaestione eruditissimus Episcopus *Pompejus Sarnelli, lettere Ecclesiastiche tom. 8. lett. 26.* adhaeret communi sententiae, casusque opportune distinguit, docens, quod quando incensatio fit extra Missam, tunc procul dubio debeat haec fieri a Sacerdote genuflexo super infimo Altaris gradu; sed quando occurrit incensare Sacramentum intra Missam solemnem celebratam coram eodem Sacramento exposito, tunc, inhaerendo sententiae *Gavanti part. 2. tit. 14. num. 6. et num. 12.*, tenet cum ipso, Sacramentum incensari debere a Celebrante super altiorem Altaris gradum una cum Ministris genuflexo, ut sit magis expeditus idem Celebrans ad caeteras functiones ejusdem Missae perendas.

10. Atque hic *Cavalerius* quaestionem movet: An Sacerdos, dum se, ut supra, retrahit ab Altari pro impositione incensi et iterum se constituit ad Altaris medium descensus illico ad incensationem Sacramenti, debeat genuflectere? Suggillat *Meratum*, inquit: *Negat Meratus part. 2. tit. 14. num. 7.*, „qui tamen sibi discors num. 12. genuflexionem mandat, nec aliter exposcit generalis regula, quam ipse cum universitate Doctorum firmat, genuflectendi scilicet in accessu quolibet et recessu ab Altaris medio aut transitu per ipsum.“ Ego autem hanc non agnosco discordiam, imo si quis carpendus est, potius *Cavalerius*, qui diversos casus diversasque actiones non distinguit, quam *Meratus* videtur. Is namque de hac incensatione agens ait utique: „sine ulla genuflexione descendit ad secundum gradum Altaris“, et jure quidem, quia, imposito thure, statim incensandum est Sacramentum et cum genuflectendum sit in suppedaneo, non video, cur genuflectere debeat, antequam descendat. Diversus

est casus in secunda thurificatione, quia, antequam incensetur Sacramentum, incensanda sunt Oblata, utpote quae pertinent in praeparatione et purificatione materiae ad essentiam Sacrificii, et in hac circumstantia docet clariss. Auctor: „antequam Celebrans se retrahat aliquantulum ad cornu Evangelii ad imponendum incensum, genuflectere debet, sicut etiam postquam imposuit incensum et convertit se ad Altare thurificaturus Oblata“: sibi tamen constans genuflexionem fieri negat, priusquam descendat ad thurificandum Sacramentum: *iis incensatis* (scilicet Oblatis) sine genuflexione Celebrans et Diaconus descendunt ad secundum gradum Altaris, ut genuflectant super suppedaneum: actiones sunt diversae, diversus etiam est modus. Ubi ergo discordia?

11. Caeterum non desunt, qui docent nec genuflectendum priusquam incensetur Oblata. Ita *Gavanti part. 2. tit. 14. num. 12*: „In oblatione Oblatorum benedicit incensum et sine genuflexione incensit Oblata; tum genuflexus super altiorem gradum incensat Sacramentum.“ *Bauldry part. 3. cap. 17. num. 11*: „Incensaturus Oblata, statim benedictione facta thuris, eadem incensat, non prius genuflectens“, quod magis confirmat *part. 2. cap. 8. art. 3*, ubi expresse agit de thurificatione SSmi. Sacramenti expositi in Altari, praecipue *num. 3. et 6. Corsetti part. 1. tract. 1. cap. 17. num. 9*: „In incensatione Oblatorum benedicitur incensum de more et sine genuflexione Celebrans incensat Oblata.“ Horum sententiae adhaerendum videtur, quia revera Celebrans impositurus thus, non discedit ab Altaris medio, sed tantillum se retrahit, conversis humeris ad latus Evangelii, ministrante Diacono e cornu Epistolae, ita ut thuribulum in medio sit, quia igitur cessat ratio accessus

et recessus vel transitus, jam patet, jure omittendas esse genuflexiones.

12. Incensato Sacramento, Celebrans et Sacri Ministri, praemissa profunda inclinatione, surgunt et ad Altare accedunt, ubi omnes genuflectunt unico genu; mox Celebrans incensat Altare more solito et quoties transit ante Altaris medium una cum Ministris semper unicum flectit genu. Advertendum hic est, quod illis in Ecclesiis, in quibus mos obtinet apponendi Crucem cum imagine Crucifixi, ut supra jam monui, Crux non est thurificanda, siquidem, incensato Originali, non est, cur incensatur ejusdem figura. Solum in *Feria VI. majoris Hebdomadae* post incensatum Sacramentum, incensatur etiam Crux, quia tali die speciali cultu Crucem Christi Domini veneramus, et ideo, nemine excepto, omnes ante eam transeuntes genuflectunt. Completa autem Altaris incensatione Celebrans a parte laterali Epistolae descendit in planum, ubi se convertit ad populum, advertens, ne terga vertat Sacramento, idcirco, dum descendit, respiciat cornu Evangelii. Ibi in plano incensatur triplici ductu a Diacono stante contra ipsum, scilicet conversis humeris ad populum, qui Diaconus ante et post incensationem se profunde inclinat Celebranti; Subdiaconus vero interim se collocabit a sinistris Diaconi, vertendo pariter terga populo. Caeremoniarius et Thuriferarius consistant in locis consuetis. Ita erit servandum etiam in alia incensatione ad Offertorium, et in eodem loco pariter Celebrans manus lavabit. Unum solum discrimen erit, quod tunc Subdiaconus non accedat ad sinistram Diaconi thurificantis, sed manebit in plano, ubi reperitur sectam velo Patenam sustinens.

13. Quoties Celebrans ad populum se debet convertere diciturus *Dominus*

Decreta authentica.

vobiscum etc. prius osculatur Altare, quando est faciendum, deinde, facta genuflexione in medio, se tantillum retrahit ad cornu Evangelii et ita se vertit oblique ad populum, humeris conversis potius ad cornu Evangelii, quam ad Altare et ad medium se restituens iterum genuflectet. Idem praestandum est ad *Orate Fratres*. Notandum tamen, quod circulum non debet perficere, sed ad Altaris medium reverti, ut fit ad *Ÿ. Dominus vobiscum*. Haec autem tenenda est methodus in Altari osculando, ut quoties Celebrans jam est in medio Altaris, prius illud osculari debeat et postea genuflectere; quando vero non est in medio, sed venit ab aliquo Altaris latere, prius genuflectat et postea osculabitur Altare. (*Vd. n. 18.*)

14. Quamvis vero, exposito Sacramento, ut saepe dictum est, omitti debeant oscula manus et rerum, quae Celebranti porriguntur, nihilominus Subdiaconus, dicta Epistola, osculabitur manus Celebrantis more solito et ab ipso benedicetur: Diaconus vero recipiet benedictionem ante Evangelium de more et manum Celebrantis osculabitur, sicut ipse Celebrans osculari debet librum Evangelii a Subdiacono ipsi delatum. Rursus Diaconus ad Oblationem osculabitur Patenam, Calicem et manum Celebrantis, tum in fine Orationis Dominicae easdem Patenam et manum similiter osculabitur. Unde patet, quod illa tantum omitti debeant oscula, quando faciendum aliquid est, quod specialiter Sacramentum expositum dumtaxat respiciat, non illa, quae ad ritum Missae sollemnis proprie pertinent. Percontabitur fortasse quis: Cur ergo Diaconus abstinet ab oculis cochlearis et manus, quando Celebrans impositurus est incensum in thuribulum? Licet Scriptores velint a Celebrante benedici debere thus, quia praeter Sacramentum

etiam Altare thurificandum est ac insuper etiam Sacerdos. Objectum, ut verum fatear, aliquam habet vim; facilis tamen est solutio. Si standum esset, sine casuum distinctione, *Caeremoniali Episcoporum*, nedum ab osculis verum etiam ab ipsa benedictione foret abstinendum. Ita *lib. 2. cap. 33. num. 19.* „absque osculo cochlearis et manus Episcopus cum Mitra sine benedictione thus imponet etc. et num. 36. imponet incensum sine benedictione et osculo:“ notandum tamen, quod ibi res est de thurificando Sacramento extra Missam. Diversa ratio est intra Missam, in qua eadem actio duplex habet objectum, scilicet thurificationem Sacramenti nec non Altaris et Celebrantis, ac etiam Oblatorum post Offertorium. Ideo autem indicitur benedictio, quia thure adolenda sunt Altare, Oblata et Celebrans; imo Oblata, ut ad essentiam Sacrificii pertinentia, ante Sacramentum: unde consequitur non ratione Sacramenti, sed ratione Altaris, Oblatorum ac ipsius Celebrantis thus benedici. Oscula vero omittuntur, quia sunt actus mere reverentiales, qui locum habere nequeunt exposito Sacramento. At actus mere reverentiales non sunt oscula manus Celebrantis post Evangelium et Epistolam, Calicis, Patenae etc. sed potius mixti, qui, cum ad ritum pertineant, omitti non debent. Si haec non arridet ratio, quae mihi non levis videtur ponderis, quisque quam mavult sententiam teneat, dummodo validiora afferat argumenta, quae allatas rationes evertant.

15. Post Offertorium Celebrans imponit incensum in thuribulum, ut supra dictum est, et ad altare conversus de more incensat Oblata, quibus incensatis, Sacerdos et Diaconus descendunt, et genuflexus Celebrans in suppedaneo, Diacono a dexteris pariter genuflexo ministrante thuribulum,

incensat SSmum. Sacramentum. Hic iterum *Cavalerius* carpit *Meratum*, qui Diaconum genuflexum collocat ad dexteram Celebrantis in suppedaneo; sed paulo post, quasi poenitens, eum ponit in gradu inferiori. Immerito tamen: nam Cl. Auctor ait tantummodo: „*Interim Diaconus* aliquantulum retro ... *Casulam elevatam tenebit:*“ ac refert opinionem *Cerracchini*, qui eum collocat in gradu inferiori. Sed illud *aliquantulum retro* non aliud significat, nisi quod Diaconus genuflexus in suppedaneo, dum elevat casulam, non teneat eandem physice lineam. Nec arridet ratio a *Cavalerio* allata, ut eum a suppedaneo dejiciat, „sic exigente dignitate Sacerdotali, quae non videtur valde convenienter pati, Diaconum a dexteris in eodem gradu, sed magis in inferiori, in quo aequè commode ministrare valet: „Nam si Diaconus eum locum tenet, non ideo tenet, ut sibi indebitum honorem usurpet supra Celebrantem, verum ut necessitati inserviat et ad ministrandum sit paratus et promptus: at non esset, si inferiorem teneret gradum. Quod et ipse *Cavalerius* cum dissimulare nequeat, fateri cogitur immediate subdens: „Quoniam tamen etiam a dexteris positus in eodem gradu assistit, ut ministrans, probabile valde est etiam, in eodem gradu se collocare posse.“

16. Id autem speciale habet hujusmodi thurificatio, quod licet in aliis solemnibus Missis, dum incensatur Crux, Calix e medio Corporalis amoveri debeat et ad latus collocari, non idem faciendum sit in Sacramenti incensatione, tametsi haec stet loco incensationis Crucis. Et ratio est, quia, dum incensatur Crux, ideo seponitur Calix, quia periculum est, ut thuribuli ductu Calix concutiatur et decidat vel saltem vinum pro Consecratione jam oblatum effundat. Hoc autem non im-

minet periculum in thurificatione Sacramenti, quae non fit prope Altare, sed longe ab eo, scilicet in suppedaneo.

17. Postea Celebrans cum Diacono surgit et cum eodem ascendit ad Altare, ubi ab utroque facta genuflexione unico genu, illud incensat more solito dicens: *Dirigatur Domine etc.* Diacono elevante partem posteriorem Planetae Celebrantis, ut in aliis solemnibus Missis. Incensato Altari Celebrans reddit thuribulum Diacono in cornu Epistolae, deinde descendit per gradus laterales ejusdem partis in planum, ubi conversus ad populum incensatur a Diacono et quin loco moveatur, ibidem lavat manus, Ministro non osculante ampullas, easque astergit: et mox iterum ad Altare ascendit, ubi facta genuflexione, Missam prosequitur usque ad Communionem juxta solitum, si excipias, quod ad *Orate fratres* non perficit circulum, ut notatum est supra. *Diaconus vero, incensato Celebrante, procedit ad thurificandum de more Chorum* et redit ad Altare cum debitis genuflexionibus, ubi a parte Epistolae incensat Subdiaconum et inde, facta genuflexione, pergit ad locum suum, ubi, repetita genuflexione, pergit ad locum suum, ubi repetita genuflexione, incensatur a Ministro et postea cum genuflexione loco movetur, ut pergat ad ministrandum Celebranti. *Minister vero ultimo loco*, facta genuflexione in medio Presbyterii, procedit ad ingressum ejusdem et quasi stans a latere Evangelii, non in medio, ne terga vertat Sacramento, *more solito populum incensat.*

18. Sumpta Purificatione, Celebrans ponit Calicem in cornu Epistolae extra Corporale, postea genuflectit Sacramento, tum accedit ad cornu Epistolae, ubi accipit Calicem, abluit et astergit digitos, posito Calice prope

Corporale: deinde accedit ad medium Altaris, ubi iterum genuflectit et mox Calicem dextera accipit et ablutionem sumit, qua sumpta Calicem astergit Subdiaconus, de more accommodat, aufert ab Altari, ad credentiam defert, cum debitis genuflexionibus: Celebrans vero genuflectit et redit ad librum, ubi versiculum legit, qui *Communio* dicitur, inde reversus ad medium Altaris, illud osculatur et genuflectit, (Vd. n. 13.) conversusque ad populum dicit *Dominus vobiscum*, quod dicto, convertitur ad Altare, genuflectit et osculatur; Ministri Sacri, qui eum sequuntur pariter genuflectunt: regressus ad librum canit orationem aut orationes, si plures dicendae sunt, quibus absolutis, accedit ad medium Altaris, illud osculatur et post genuflexionem versus populum dicit *Dominus vobiscum*; Diaconus vero dicitur *Ite Missa est*, prius genuflectit, vertit se versus populum, ita tamen, ut oblique illum respiciat et terga non vertat Sacramento et cantat *Ite Missa est*, Subdiacono de suo loco non se movente.

19. Dicto *Ite Missa est* et responso a Choro *Deo gratias*, Celebrans et Diaconus iterum se vertunt ad Altare et ab utroque facta genuflexione, Celebrans dicit: *Placeat tibi Sancta Trinitas etc.* et interim Diaconus et Subdiaconus facta genuflexione recedunt a medio Altaris et ille a cornu Epistolae, iste a cornu Evangelii utroque poplite genuflectunt in suppedaneo expectantes Celebrantis benedictionem: *Celebrans vero dicit: Benedicat vos Omnipotens Deus; tum genuflectit*, convertitur ad populum et tantisper secedens ad cornu Evangelii, ut alias notatum est, impertitur populo benedictionem more solito; qua data, non perficit circulum, nec redit ad medium pro facienda genuflexione, sed procedens versus Altare recedit ad legen-

dum *Evangelium S. Joannis*, ad cujus initium non signat Altare, sed tabellam Evangelii et se ipsum et ad: *Verbum caro factum est etc.* non genuflectit versus cornu Evangelii, sed aliquantulum versus Sacramentum, unico tamen genu, sine capitis inclinatione. Finito Evangelio cum Sacris Ministris pergit ad medium Altaris, ubi omnes genuflectunt.

20. Haec ad Missam pertinent, nunc ad *Instructionem*, quae regulas tradit quoad ea, quae agenda sunt post Missam. Itaque, cum statim fieri debeat Processio pro Sacramenti repositione, Celebrans una cum Ministris, facta genuflexione unico genu in medio suppedanei sine capitis inclinatione, praecedente Subdiacono, sequente Diacono descendit per gradus laterales a cornu Epistolae in planum et ad credentiam, sive ad locum paratum retro Altare, exiit Planetam et deponit Manipulum, prout etiam deponunt Ministri Sacri, et induit pluviale ejusdem coloris, qui Missae convenerat: mox junctis manibus, nudo capite, medius inter Sacros Ministros elevantes hic inde pluvialis fimbrias, pergit per planum Presbyterii et e conspectu Altaris tam ipse quam Sacri Ministri utroque poplite cum profunda reverentia genuflectunt, mox surgunt et sine capitis inclinatione genuflectunt in infimo gradu Altaris, ibique permanent, donec absolvantur preces.

21. Ut jam diximus supra, cantandae sunt Litaniae Sanctorum et adjunctae preces, prout notantur in libro, nisi pro temporum circumstantiis ad Superiorum placitum variandae sint. Hoc autem intercedit discrimen quod pro Sacramenti expositione prius per Processionis tractum cantatur hymnus *Pange lingua etc.*, et in reditu ad Altare strophae *Tantum ergo* cum sequenti; deinde Litaniae cum precibus

et orationibus: in repositione vero Litaniae et preces cantandae sunt ante; postea intonatur Hymnus, fit interea Processio, qua expleta et collocato Sacramento in Altari, cantatur *Tantum ergo* cum versiculis et orationibus. Hinc praecipit sanctio: „Li Cantori principieranno le litanie, e si continuera sino al: Domine. exaudi Orationem meam etc.“ Post hunc versiculum surgit Sacerdos cum Ministris, imponit incensum in thuribulum sine benedictione et osculis, ministrante Diacono naviculam, et Subdiacono elevante dexteram Pluvialis fimbriam; et deinde genuflexus in eodem infimo gradu ter incensat Sacramentum, facta ante et post profunda inclinatione, prout etiam faciendum est a Ministris interim elevantibus Pluvialis fimbrias. Deinde ei imponitur velum humerale etc. In reliquis idem servandus est modus, de quo supra ad §. XIX., hoc tantum intercedente discrimine, quod ante Processionem pro expositione Diaconus sumit Ostensorium de Altari, ut Celebranti tradat; pro repositione vero illud tollit de Throno. Non persequar ea, quae ad Processionem pertinent, quia nihil addendum est iis, quae diximus relate ad aliam, quae fit pro expositione; siquidem praescriptae regulae utrique communes sunt.

22. Accidit quandoque, ut non Celebrans sed alter vel Cardinalis, vel Episcopus functionem peragat repositionis; et forte etiam accidere potest quoad alias expositiones, quae non sunt pro Oratione quadraginta horarum, ut non statim post Missam Sacramenti repositio fiat; quod praecipue obtinet in octiduo Corporis Christi, dum coram eo Missa conventualis cantatur post Tertiam et benedictio impertiri solet post Nonam. Utroque in casu sequens tenendus est modus a Celebrante et Ministris. Finito Evan-

gelio Celebrans revertitur ad medium Altaris, ibique habens Diaconum a dexteris, Subdiaconum a sinistris, facta genuflexione unico genu sine capitis inclinatione, statim cum iisdem descendit in planum, ea tamen cum cautela, ut omnes in descensu oblique incedant, ne Sacramento terga vertant; ad planum perventi ante infimum Altaris gradum utrumque genu singuli flectunt cum profunda capitis inclinatione, ut fecerunt in primo accessu ad Altare. Tunc omnes pariter surgunt, discedunt aperto capite, nec bireta accipiunt, quibus caput tegant, nisi postquam erunt extra conspectum Sacramenti.

23. Ex iis autem, quae dicta sunt, colligi poterit, quae ratio tenenda sit, si quis Cardinalis vel Episcopus post solemnem Missam ab alio cantatam sacrae functioni finem velit imponere. Jam notata, ubi res erat de expositione, repetere hic vanum est. Iterum tamen adnotabo, quod hoc in casu cum Missa et quae ad repositionem pertinent, habenda sint tanquam actiones distinctae et separatae, color albus in Processione et repositione adhibendus videtur, etiamsi pro qualitate officii et ritus, coloris diversi paramenta inservierint pro Missa, veluti diximus supra ad §. XVIII. num. 3. et seq.

24. Ne quid praeteritae videar, pauca addere juvat de ritibus servandis, si quandoque Missa privata celebretur coram Sacramento exposito. Id certe in Urbe non accidit quoad expositionem quadraginta horarum, cum duo tantum sint solemnes Missae, quae coram Sacramento cum Ministris paratis cantantur; sed facile evenire potest extra Urbem, imo et forte etiam in ea quoad alias expositiones minus solemnes; quamvis maxime deceat, ad Rubricarum sensum, ab hac celebratione abstinere. Sed quoniam difficillimum est abrumpere consuetudinem, quae bene-

multis laudabilis videtur, colligam ex Rubricistis, quae in hanc rem notata sunt, ut pro casuum diversitate quisque sub oculis methodum servandam habeat, quin alios scriptores cogatur consulere.

25. Igitur Sacerdos *Missam privatam celebraturus coram Sacramento exposito*, statim ac Capellam ingreditur, aliquantulum consistens caput detegit, porrigens biretum Ministro, et caveat ab illorum sequendo exemplum, qui perperam vel supra Calicis bursam, vel supra Missale biretum deponunt. Cum pervenerit ad Altare ante illius infimum gradum in plano flectit utrumque genu et genuflexus caput profunde inclinatur, quod et Minister facit. Mox surgunt Sacerdos et Minister, ille juxta morem ascendit ad Altare et Calice collocato ad partem Evangelii, antequam capiat bursam ad extrahendum Corporale, genuflectit unico tamen genu et sine capitis inclinatione, et sic fieri debent omnes aliae genuflexiones, ultima excepta, quae fit, dum finita Missa, ab Altari est discedendum. Inde surgens extrahit Corporale, quod de more extendit et superimponit Calicem; facta genuflexione sine capitis inclinatione, accedit ad cornu Epistolae, ut librum aperiat et signet Missam, quae dicenda est.

26. Statim redit ad medium Altaris, genuflectit, ut supra, nullaque interposita mora retrahens se aliquantulum ad cornu Evangelii, facie versa ad cornu Epistolae, ne vertat dorsum SSmo. Sacramento, descendit ad planum Altaris, humeris versis ad cornu Evangelii. Postquam descenderit pro incipiendi Missa, genuflectit in infimo gradu sine capitis inclinatione; mox surgens facit confessionem, Minister vero, facta genuflexione utroque genu in primo accessu ad Altare, accedens de more ad cornu Epistolae, ibi deponit Missale, unde discedens et per-